

O‘QUVCHILARDA MOTIVATSIYANI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK OMILLARI

Saparbayeva Moxira Bektemirovna

Xorazm viloyati Xiva tumani 37-son IDUM psixologi

Anotatsiya: Ushbu maqolada o‘quvchilarda motivatsiyani shakllantirishning psixologik omillari, motivatsiyaning ta’lim jarayonidagi o‘rni hamda o‘quv faoliyatiga ta’siri yoritilgan. Shuningdek, ichki va tashqi motivatsiya tushunchalari, o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini oshirish usullari hamda maktab psixologining bu boradagi faoliyati tahlil qilingan. Maqolada motivatsiyani rivojlantirishga oid amaliy tavsiyalar ham berilgan.

Kalit so‘zlar: Motivatsiya, o‘quv faoliyati, psixologik omillar, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, qiziqish, rag‘batlantirish, ta’lim jarayoni, o‘quvchi psixologiyasi, maktab psixologi.

Ta’lim jarayonining samaradorligi ko‘plab omillarga bog‘liq bo‘lib, ulardan eng muhimi motivatsiya hisoblanadi. Motivatsiya insonni ma’lum bir faoliyatga undovchi ichki kuch sifatida namoyon bo‘ladi. O‘quvchilarda bilim olishga bo‘lgan qiziqish va intilishning shakllanishi ularning kelajakdagi muvaffaqiyatida muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda ayrim o‘quvchilarda darslarga qiziqishning pasayishi, befarqlik va mas’uliyatsizlik holatlari uchramoqda. Bunday vaziyatlarda o‘quvchilarning psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda motivatsiyani rivojlantirish zarur bo‘ladi.

Motivatsiya o‘quvchining darsdagi faolligi, mustaqil fikrlashi, maqsad sari intilishi va o‘z ustida ishlashiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli motivatsiyani shakllantirish masalasi pedagogika va psixologiyaning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Psixologiyada motivatsiya inson faoliyatini boshqaruvchi ichki va tashqi omillar yig‘indisi sifatida izohlanadi. Motivatsiya ehtiyoj, qiziqish, maqsad va rag‘bat bilan chambarchas

bog‘liqdir. Ichki motivatsiya insonning o‘z qiziqishi va ehtiyoji asosida faoliyat yuritishidir. Bunday o‘quvchilar:

- bilim olishga qiziqadi;
- mustaqil izlanadi;
- muvaffaqiyatga intiladi;
- darslarda faol qatnashadi.

Ichki motivatsiya barqaror bo‘lib, o‘quvchining shaxsiy rivojlanishiga xizmat qiladi. Tashqi motivatsiya esa mukofot, maqtov yoki jazodan qochish orqali yuzaga keladi. Masalan:

- yaxshi baho olish;
- ota-onani xursand qilish;
- sovg‘a olish;
- tanbeh eshitmaslik.

Tashqi motivatsiya qisqa muddatli bo‘lishi mumkin. Shu sababli psixolog va pedagoglar ichki motivatsiyani rivojlantirishga ko‘proq e‘tibor qaratishi kerak. Ba‘zi hollarda o‘quvchilarda ta‘limga nisbatan qiziqish susayadi. Bunga turli psixologik va ijtimoiy omillar sabab bo‘ladi.

Asosiy sabablar quyidagilar:

- oiladagi nosog‘lom muhit;
- o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi nizolar;
- o‘ziga ishonchsizlik;
- muvaffaqiyatsizlikdan qo‘rqish;
- ortiqcha tanqid;
- tengdoshlar ta‘siri;
- internet va telefonlarga haddan tashqari qiziqish.

Ayrim o‘quvchilar o‘z imkoniyatlarini past baholashi natijasida faoliyatga qiziqmay qoladi. Bu esa ularda passivlik va befarqlikni yuzaga keltiradi. Motivatsiya o‘quv faoliyatining asosiy harakatlantiruvchi kuchidir. Motivatsiyasi yuqori bo‘lgan o‘quvchi:

- topshiriqlarni mas’uliyat bilan bajaradi;
- qiyinchiliklardan qo‘rqmaydi;
- mustaqil fikrlaydi;
- yangi bilimlarni o‘rganishga intiladi.

Motivatsiya o‘quvchining diqqat, tafakkur va xotira jarayonlariga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Shuningdek, yuqori motivatsiya o‘quvchilarning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi. Psixologlarning fikricha, rag‘bat va qo‘llab-quvvatlash o‘quvchilarning ichki imkoniyatlarini ochishda muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, o‘smirlik davrida maqtov va e’tibor katta psixologik ahamiyatga ega. Maktab psixologi o‘quvchilarda motivatsiyani shakllantirishda muhim vazifalarni bajaradi. Psixolog:

- o‘quvchilarning qiziqishlarini aniqlaydi;
- psixologik treninglar tashkil qiladi;
- individual suhbatlar o‘tkazadi;
- ota-onalar bilan hamkorlik qiladi;
- o‘quvchilarga psixologik maslahat beradi.

Psixologik treninglar orqali o‘quvchilarda liderlik, muloqot, o‘zini anglash va maqsad qo‘yish ko‘nikmalari rivojlanadi. Bu esa ularning ta’limga bo‘lgan qiziqishini oshiradi.

Shuningdek, psixolog o‘quvchilar orasida sog‘lom psixologik muhit yaratishga yordam beradi. Jamoada ijobiy muhitning mavjudligi motivatsiyaning oshishiga xizmat qiladi. O‘quvchilarda motivatsiyani shakllantirish uchun quyidagi usullardan foydalanish mumkin:

- rag‘batlantirish va maqtov;
- qiziqarli dars metodlarini qo‘llash;

- interfaol o‘yinlar tashkil etish;
- muvaffaqiyat holatini yaratish;
- individual yondashuv;
- o‘quvchining fikrini hurmat qilish.

O‘qituvchi va ota-onaning qo‘llab-quvvatlashi o‘quvchi uchun juda muhimdir. Har bir kichik muvaffaqiyatni e’tirof etish o‘quvchining o‘ziga bo‘lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Bundan tashqari, zamonaviy texnologiyalar va multimedia vositalaridan foydalanish ham darslarning qiziqarli bo‘lishiga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, motivatsiya o‘quvchilarning ta’lim jarayonidagi muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. O‘quvchilarda bilim olishga bo‘lgan qiziqish va ehtiyojni shakllantirish pedagog va psixologlarning muhim vazifasi hisoblanadi. Motivatsiyasi yuqori bo‘lgan o‘quvchilar mustaqil fikrlashga, maqsad sari intilishga va o‘z ustida ishlashga moyil bo‘ladi. Shu sababli ta’lim jarayonida psixologik qo‘llab-quvvatlash, rag‘batlantirish va individual yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi.

Maktab, oila va jamiyatning hamkorligi orqali o‘quvchilarda ijobiy motivatsiyani shakllantirish mumkin. Bu esa kelajakda barkamol, bilimli va faol yoshlarni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G‘oziev E.G‘. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
2. Davletshin M.G. Pedagogik psixologiya. – Toshkent, 2020.
3. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: Fan, 2021.
4. Nemov R.S. Psixologiya asoslari. – Moskva, 2018.
5. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. – Moskva, 2019.
6. Shoumarov G‘. Oila psixologiyasi. – Toshkent, 2022.
7. Xasanboyeva O. Ta’lim va psixologik xizmat. – Toshkent, 2021.

8. Sodiqov A. Yoshlar psixologiyasi. – Toshkent, 2020.